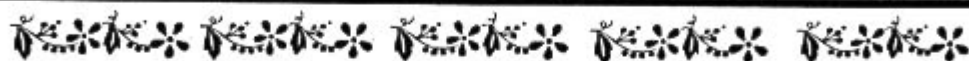

LART

IRODALMI FOLYÓIRAT

Magyari Barna

Erdei élmény

a látvány perselyébe
mellbimbó-érméid rakta a szerelem
együvé tartozásunk gyönyörű volt
a mámor keretben

vékony avar-díványon feküdtél
a fejed alatt nem volt párna
az a pillanat mégis
mintha mindkettőnket visszavárna

a júliusi kánikulában
172 centis üdítő voltam fölötted
s te combod néhány mozdulatával
az erdei élményt szívembe örökre megkötötted

Antik lakóhelyek

rossz idők járnak a mámorra
szobámban a magány furcsa gyom
nélküled nem zöldül a gyönyör
paplanom itt hever parlagon

blúzod szoknyád helyett a csend hull
meg-megzörren a semmi avar
ma magával babrál a költő
nász helyett egy neszkávét kavar

majd hiányodon átkel a vágy
szekerét négy daktilus húzza
testeden antik lakóhelyek
melltartód két szép fehér jurta

Baráti Molnár Lóránt

Dózsa-töredék

búcsúzzatok búcsúzzatok
és ne faljátok fel újra meg újra
itt ül lángrónusán tűzkoronásan
szívünk közepén felsüt az agyunkba
átkaik ismét szórja hogy dől ki
a szánkon szemünkben naponta
elhamvadt izzó csontja -

rakjuk össze a kitépett cafatokból
tapasszuk egybe nyállal elkevert vérünkkel
leheljük vissza átkaik szánkkal a szájába

mert nagy dolgok tudója ma is
és még nagyobb dolgok végezője -
maga mellé ültet
hogyan izzítson bennünket a tétlenség kínja
s leverjük sorba az agyvelőt forraló álkoronákat
a síppal dobbal nádi-hegedűvel
egybeterelt táncosok arcát visszahelyezzük remegő
fejükre
szabadítsuk ki az ünneplők szesz lángjai közül
ne adjunk neki címet rangot párnásszéket
ültessük a két tenyerünkre olvadjon bele égesse szénné
folyassa ki szemünket szívünket sűtőgesse
ha bármi görnyedésből felemelkedve
mellvédek tribünök könyöklői mögött
csak a nevét mormoljuk
gyarapítva az ütemes varázsigék siseréjét
búcsúzzunk búcsúzzunk a kötéláktól a
márványtalapzatoktól
mert munkánk nem az urnavivőké;
már felgömböd bennünk tűzünket megigazítja -

Bayer Béla

Nyárest

Szén színe szemerkél,
pipacsok égnek
est-csillag vajúdik
vackán az égnek.

Elalél a hőség.
Int az elfogyó nap. -
Távoli tarlókon
kazlak hallgatóznak.

Bayer Béla

Május

Cseresznye hintázza
virághabos terhét,
vibrál a délután.
Méhdöngés váltja meg
meddő szerelmét
sombokrok aranyán.
Csírák ölébe igézi melegét
hajlik a fény,
pihegő földszag ernyed
a buckák bűvöletén.
Tömődik zsenge zöld,
ömlik sárga, fehér,
meghajszolt tulipán
kelyhéből csepeg a vér.
Sudarat újító ritmus
pirosat fröccsenő dalok
lázal-pecsétetes ihletők,
vérbő májusok.

Kondor Jenő

Ami elérhetetlen

Ha meglódul a szél
hajad muskátliszirmai
zuhannak ölembe

Kémények kormán
égre nyílik
győztes a szemed

Tenyerem lángos szekér
- vágat utánad

Esti séta

Hajad kalászos sugaraiban
az esti fák megremegetek
leveleik szúnyog-rezdülése
csókokat szűrt a kezednek

Szemedben tört fények lázadása
múltad és jövőd keserve
s a méla fák karjaiba zárva
ujjaink görcsös szerelme

T. Ágoston László

A mi apánk

A minap nagyon magam alá kerültem. Packázott a hivatal, csekkel nyomott a markomba az orvos, kikapcsolták a villanyt, meg a gázt, megszüntették az állásomat... Folytaszam? Folytassa a rendőrség, ők porolják az utat a lakásmafia után! Nekem meg szememre vetik, hogy miért hagytam zsarolni magam. Ha időben szóltam volna, most a padláson száradna a bőröm, vagy mondjuk az Aranykéz utcában...

Mindenki rám haragszik, mert ha én nem lennék, csak magukkal kellene foglalkozniuk. No - mondom - ebből elég, felhívom a régi jó ismerősömet, Állam Bácsit. Ő majd ad a pofájukra.

Fel is hívtam. Bejelentkezett a titkárnője, Báborka, a bárosnyba született.

- Kikéri? Kikéri? - csicseregte folyékonyan, mint egy magyar vízummal rendelkező japánkakas.

- Én - mondom -, Kovács Józsi, a Margit-híd alól. Emlékszik rám, drága nagyság? Én építettem a cuculizmust, aztán meg a lakótelepet. Később bevettek a kapitalizmus építésébe is, de aztán rájöttek, hogy ahhoz nincs rám szükség. Kapcsolja már az öreget, mert piszkosul zabálja a forintot a Matáv!

- Sajnálom, Józsi, de Állam úr kivonult magából, nem is fog visszatérni. Azt a cuculizmust meg felejtse el gyorsan, mert mi már régen elfelejtettük! Sőt, mi már a Tocsik Mártára se emlékszünk...

Klatty, letette. No megállj, te sárgalábú kanári madár, fogsz te csicseregni!

- Halló! Ó...State Office? Itten beszél mister Josef Kovax of Amerika. Kontaktoljál már engemet ahhoz a vénséges izé, Uncle State Állam Bácsi, jó?!

- Hogyne, mister Kovács. Üdvözlöm, mister Kovács! Hogy van? Elmúlt a náthája, mister Kovács? Állam Bácsi, akarom mondani, mister Állam már türelmetlenül várja a hívását.

- Nem Kovács, hanem Kovax! Mondd te helyesen, of Amerika! Különben se dumálni, kontaktálni!

- Bocsásson meg, mister Kovax, máris kontaktolok. Csak azt szeretném még megkérdezni, nem tudna-e valahogy összehozni azzal a mister Clintonnal.

-Báborka meg president Clinton? Minek?

- Mert hogy itt Állam Bácsi, meg egész Parlament úgy el van foglalva, hogy engem már senki se akar szexuálisan zaklatni.

- Hozzá se nyúlhatnak Báborka fenék?

- Nem, mister Kovax, ezek legföljebb ha magukhoz nyúlnak...

- Oké, én elintézem, de a kielégítés fele enyém.

- All right, mister Kovax, állok rendelkezésére. Mikor érkezik hozzánk?

- Te értesz engem félre! Randa titkárnő nekem is van, a végkielégítés fele ide markom bele, dollár. No, de sok duma, sok szoknya... Akar mondani, alja... Kontaktáljál, kontaktáljál, mert sok perc, sok penny! Halló, Státe Office?!

- Igen, mister Kovax, én vagyok, Állam Bácsi személyesen. Nagyon vártam már hívását. Mondja gyorsan: sikerült találnia néhány üdülő-szigetet a Csendes Óceánon az én drága gyermekeimnek?

- All right, mister Állam, mindent elintézttem. Igaz, kicsit nagyobb áron, mint ahogy desingeltük, meg az agencydíj is dupla nekem, de bjtutiful. Meg is tekintheti a következő víkend. Hozhat egész család. Meg a Nemzeti Bank. Rendeziünk jó kerti-parti...

- Az elnökre gondol? Mármost a banknál...

- Nem, az aranytartalékra.

- Jó, akkor felpakoljuk a Malévre, és visszük Óbudát is.

- Viszed ám az öreganyádat, vén köpönyegforgató!

- No de mister Kovax, mi történt önnel? Halló!

- Nincs itt semmiféle Kovax! Kovács Józsi beszél a Margit-híd alól. Nem ismersz meg Állam Bácsi?

- Nem ismerem semmiféle Kovácsot, se Szabót, se Nagyot, se Kisst. Azonnal tedd le a telefonomat!

- Szenilis lettél az utóbbi években, uram! Mert igaz, hogy tiéd az ország, a hatalom, meg a dicsőség, de a telefont örökáron eladtad a Matávnak.

- Csak azért tettem, hogy megerősítsem a Posta Bankot, és elősegítsem gyermekeim anyagi jólétét.

- Tudom, uram, ezért vitted el az én zakómat is. Az állásom a te fiadnak kellett, a gáz neki fűt, a villany neki világít, őt ápolják a magánklinikán, és előtte hajbóklnak a hivatalnokok.

- Már megint engem bántasz te is? - mondta szepegeve.

- Mindenki csak engem bánt. Az egyik párt azért, mert túl gyorsan privatizálok, a másik azért, mert még mindig nem adtam el a földet. Van, amelyik a halálbüntetést akarja visszaállítani, van, amelyik a gyedet, meg a bölcsődéket. Az egyik taxis blokádot csinál, a másik sütőipari sztrájkot. A rendőrség lovat akar, meg golyóálló mellényt, az iskolák krétát, meg gyereket...

- Ó, te szegény Állam Bácsi... Lásd kivel van dolgod, én azt is megkérdezem, hogy te mit akarsz?

- Én, drága fiam, immár ezer éve csak egyet akarok: a vén Európát, a gyönyörű nőt!

- Jól hallottam? Azt mondtad nekem, Kovács Józsinak, hogy fiam?

- Igen. Most már bevallhatom ifjúkori botlásomat. Egyszer, amikor éppen Európa után cserkeltem a fűzesben, a vadozatú NATO-bakancsomban a békepartnerség jegyében, ott találtam egy bokor alatt az édesanyádat. Hát így történt...

- Apám! - lihegtem átszellemülten. Ó, én édesapám, hadd leheljem az arcodra gyermeki csókomat!

- Leheld, csak leheld, de aztán töröld le a telefonkagylót, hogy más is használhassa!

- Azt mondják az öregek, nagyon szép lány volt az anyám. Karesú, sudár...

- Biztosan úgy volt, de ki emlékszik már az útszéli ibolyára? Oly közel volt a kamionparkoló...

- Azt is mondják, hogy rövidlátó volt, a Bodri kutyát akarta megfajni a kecske helyett. De azt senki se említette, hogy együgyű is lett volna szegény...

- Pedig ez az egyetlen örökségem utána, gyermekem.

- Apám, édesapám! Olyan boldog vagyok, hogy negyven év után megtudhattam, ki az igazi apám! Tehetek érted valamit, valami igazán nagyszerűt, apucikám?!

- Már hogyne tehetnél, fiam. Szedd össze minden értékedet, vedd le a ruhádat, vidd be a zaciba, és küldd el nekem a pénzt. Ha megteszed nagy örökséget hagyok rád, gyermekem.

- Rám, édesapám?!

- Rád, fiam. Vesd le azt a koszos alsót is, Józs! Nos, mi maradt?
- Hát a puszta... a puszta...
- Na látod, te mohó papzsák! És még te mersz siránkozni, akinek két puszta is jutott?! ...

Lelkes Miklós Századok

Ezer év csupán maroknyi idő,
de ki tudja hányat eltemető!
Ki hazájáért tett: mi sorsa volt?
Míg élt, a baj szívében kóborolt.

Tatár, török, bár dúlt, - nem volt magyar,
de hány magyartól jött magyarra baj!
Egymást kaszálták kapzsi magyarok.
Lobbant a láng, az üszök hallgatott,

s pusztult a köznép, ömlött annyi vér -
egy holt tenger holdas partjái éri!
Rémségek, lázalmok át
a Jogtalanság hajszolta lovát.

Mohács Mohács volt, s a viszály - viszály.
Aljas gazdagot dicsérgetni kár,
akkor is, ha utódja itt vagy ott
csengő dollárt kérő kalapba dob.

Martinovics jelleme bármilyen
volt is talán, Eszméje szívemen.
Bár feje hullt, a múltban valahol
pirozs rózsá halkan most is dalol.

Semmelweisre káromgúny-had.
Beleőrült. Meghalt. A hódolat
sokára jött csak, kényszer-hozta kegy
során az "Anyák Megmentője" lett,

majd torkok bögtek "kutya Szerbiát"
/nem ismerős az elbutult világ?/
Hány életbe került, bölcs magyarok,
az, hogy látókat vezettek vakok?

Később meg ámult csúnya bösz apó
/bár szívbarát nem volt a Gestapo/
s fejet csóválta: "Mily ország ez, ahol
a feljelentők ily hada honol?!"

Volt néhány percnél igazi haza:
bízó szélben Rákóczi zászlaja,
verssor-idő, míg a Költő szavalt,
s a nép harsogta a Nemzeti dalt,

vörös-magyar zászló - futott a cseh,
hátrált az öntelt román hadsereg...
E percek most hazugság nyeli,
s lakáj-történész tolla szennyezi.

Én díszmagyarba sosem öltözöm,
magyar létemre ehhez nincs közöm,
és nem szépittem: mindenféle nép
vér-elege bennem büszkeség.

Egyik ősom, egy kisnemes leány
ideszökött a szerelem jogán
Morvaországból. Szép és morva volt.
Szívet gyötrő, szomorú sorsa volt.

A horvát Mária is rokonom.
Ő az igazat szerette nagyon.
Szép nem volt, ámde nevét őrizte,
mert kétféle sást karddal etetett.

Később dicsérte hízelgő világ,
mint operett díszlet-főhadnagyát,
de életében mit is kapott? Talán
egy morzsát sem magyarhon asztalán.

Más őseim munkás-demokraták,
nyomtatták könyvek, újságok sorát,
és tisztelték a tiszta-lelkű szót
/nem mint mai rózsaszín árulók!/.

Meddig élek még, persze, nem tudom,
de azt igen: ez már az alkonyom.
Bár láthatnék még igazi hazát,
öklöt, mely csalók gög-arcába vág!

Bár jönne Eszme, Szó, mely szót emel:
a hazugságot abbahagyni kell,
s kő ne szálljon álszent jog ürügyén
arra, aki igazmondó szegény!

ám egyelőre másként szól a dal:
magyart rabol ki rút kezű magyar,
s magyart rabol ki löfejű tatár,
s a zászlaján kincses csillagár.

Új ezer év, s lesz igazi haza?
Elmarad a komoly jós jóslata,
mert ezer év csak maroknyi idő,
de, tudja jól, tengeri temető.

A fejfáktól nehezen látni meg
a hazug-mélyre rejtett lényeket:
mily kezek hoznak bánatot, nagyot,
döntenek ránk új, s új évszázadot.

N. László Endre

Markó királyfi alakja a délszláv népköltészetben

*"... Markónak aranyát
a szultán azért adta,
nehogy a mérges hőse
mizslükbe szabadulja.
Igyon csak rubinbort
nagy csaták bösz hőse!
Könnyebben megbocsájt,
ha jó kedve lesz tőle..."*
/Népballada töredék/

Egyetlen népnek sincs olyan, annyi mesével övezett, legendává magasztosított hőse, amilyen Markó királyfi a délszláv népköltészetben.

Immár hatszáz esztendeje születnek róla a nép ajkán dalok és népballadák, melyek szépségére már a nagy német költőfejedeleml, Goethe is felhívta a világ figyelmét! Ezeknek a daloknak, balladának se szeri, se száma. Már a halála előtt halhatatlanná vált, mert népe a szívébe zárta, mert benne látta kristályba szökkenve szabadságszeretetének, nemzeti erényeinek megtestesülését. A legendává magasztosult, de tragikus sorsú Markó /Márk/ királyfit minden délszláv nép magáénak, csak magáénak érzi!

Főként a köznép fogadta őt szívébe.

Róla dalol menyegzőkön, aratáskor és szüretkor, kukoricafosztás alkalmával, de búcsúkon és vásárokon is. Róla regéltek a múltba néző, mesélő öregok a pásztor- és táborítűzek mellett a fiataloknak, a kemence mellett a melegsívű nagyanyák az unokáiknak. Róla daloltak a tüzes délszláv leányok és legények, amikor tambura- és dudaszó mellett "kolo"-t /körtánc/ táncoltak.

Róla beszéli mindmáig a nép, hogy a szegények, elesettek legönzetlenebb támogatója volt, népe igazságának, szabadságának bajnoka, aki minden erejét népe és hazája szolgálatának szentelte. A délszláv folklór kutatói többszáz olyan dalt, népballadát gyűjtöttek össze, amelynek ő a főhőse!

Ezekben a dalokban, balladákban is megnyilvánul a néplelek halhatatlan alkotó- és megtartó ereje, mely csodálatos remekké ötvözi össze a történelmi valóságot a mesével, hogy vígasza, támasza, életének megszépítője legyen... Hiszen mindig a szegény ember álmódja a legszebb meséket.

A bennük szereplő történelmi alakok mellett igen sok a mesés, a csodás elem. Lássuk először ezeket!

Ilyen például, hogy Markó királyfi kerek háromszáz esztendeig élt és küzdelmei során egy tündér segítette. Egmaga küzd három pogány sereggel. Levágja Murád szultán tizenkét legvitézesebb bajnokát. Kardjával mindig derékban hasítja ketté ellenfeleit. A fellegekbe hajított tollas aranybuzogányával leszállítja onnan a vesztére törő tündért, s rákényszeríti, hogy halott bajtársát támassza fel. A mi csodált Hunyadi Jánosunknak, Szibinyáni Jánknak elrabolt menyasszonyát - ezer veszély között - ő hozza vissza... Csodás erejű a buzogánya, de Sárác nevű lova is, mely hű

társa minden megpróbáltatásban, beszélő- és jóstehetséggel van felruházva.

Markó alakja belekerült a pogánykorból fentmaradt tündérregékbe. De ezek a tündérek is a délszláv néplelek szülöttei, s nagy szerepet játszanak a népi alkotásokban, dalokban és balladákban egyaránt.

A délszlávok, akárcsak északabbra élő testvéreik is "vila"-nak nevezik a tündért. Ezek a tündérek a néphit szerint sok ideig a jávorfa levelében nevelkednek, a hegyi kígyó óvja, dajkálja, s a lány, illatos szellő melengeti, ringatja őket mindaddig, amíg csodálatos szépségű leánnyá nem serdülnek.

Ezek a tündérek pihekönnyű, áttetsző fehér ruhát viselnek, hosszú hajuk szabadon hull alá. Senkinek nem vétenek, amíg nem akad olyan vakmerő halandó, aki háborgatja, vagy kihívó viselkedésével megsérti őket.

De ha valaki meglepi vagy zavarja a tündéreket, amikor a hegyen vagy az erdei tisztáson dalolva a "kolo"-t lejtik, az illetőt megvakítják, kezét-lábát megbénítják, vagy nyílukkal tüstént átlövik a szívét. Szárnyuk csak akkor látszik, ha felrepülnek. Az emberi szenvedés megindítja őket, csak általuk ismert csodákkal gyógyítják a sebeket, megvigasztalják a szomorúakat. Egyébként csak játszanak, énekelnek és táncolnak, de néha vadásznak, vagy mennykövekkel labdáz-
nak.

A leghíresebb közülük Ravijolja, aki később Markó királyfi oltalmazó, segítő tündére lett. Kettőjük ihletője több népköltészeti alkotásnak. Ez prózába átvittetve így hangzik:

Lóhátról vadászott a szép Mirocs erdőségekben a két testilelki jó barát, Markó királyfi és Milos vajda. A nyári hőség elálmósította Markót és így szólt a barátjához:

- Pajtás, nagyon elnehezültek a pilláim. Kérlek, énekelj valami szépet, nehogy szégyenszemre elaludjak jó lovam hátán!

- Szívesen teljesíteném a kívánságod, drága barátom, -felelte Milos, - de éjszaka együtt voltam a hegyen Ravijoljával tündérrel, s a kelleténél jóval több bort ittam. A tündér meg is fenyegetett, hogy az erdejében ne merészeljek boros fővel dalolni, ha kedves az életem.

De Markó ezen csak nevetett:

- Amíg engem látsz, ne félj te Ravijolja tündértől! Még ő sem merészel bántani, ha Sárác lovam hátán ülök és kezem ügyében van tollas aranybuzogányom!

Milos még szabadkozott:

- Azzal fenyegetett, hogy egyik nyílával a torkom, másikkal a szívem lövi keresztül, ha megszegem a parancsát. De ha nagyon akarod...

Csodálatos, erdőt-mezőt, közelt és távotl átengő, sziklát visszhangra csábító, a tenger vizét megborzó hangján dalolni kezdett vitéz őseikről, akik oly dicsőségesen uralkodtak a makedónok országában. De hiába énekelte olyan szépen, hogy elhallgattak a madarak, el a dalos szellő, Markó bizony elszunyókált táltosa nyergében.

De meghallotta dalát a tündér és szörnyen megharagudott, mert Milos hangja még a tündérékéénél is szebb volt! Egy-szeriben a Mirocon termett és nyílával először a vajda torkát, majd szívét lőtte át! A lováról lebukó Milos haláltusájában így kiáltott fel:

- Jaj, szegény anyám szívébe is gyilkos nyilat röpítettél, Ravijolja tündér. Isten veled, Markó. Lám, a tündér bevál-

totta szavát. Egyszeriben elröppent az álom Markó szeméből. Bűnét szánva-bánva zokogott halott bajtársa mellett, majd iszonyú haragra lobbant, s fogadkozott, hogy bosszút áll a tündéren. Kérlete lovát:

- Drága, szép táltosom, földi testem szárnya, most utól kell érnünk a gyilkos tündért!... Ha segítesz nekem, színezüst patkót kapsz és sáráranyból zablát, térdig terítlek selemmel, bársonnyal, térdedtől patádig lóg majd színarany rojtozata... De ha nem teljesíted a kívánságom, kioltom két szemed pompás ragyogását, villámnál sebesebb lábad összezúzom. S olyan nyomorult leszel te is akkor, amilyen én Milos nélkül vagyok!...

Megszólalt erre Sárác:

- Hős gazdám, megértlek, s ezért nem haragít meg a fenyegetésem... Ami tölem telik, azt meg teszem érted. Úlj csak fel a hátamra!

Hallotta a tündér Markó fogadását, s amit a táltos mondott. Tudta azt is, hogy a királyfi az egytlen, akin még az ő bűvös fegyvere sem fog, s menekült előle, hol sebesen futva, hol pedig repülve. A magas hegy csúcsán állt csak meg pihegve, de rémülten látta, hogy a táltos, hátán Markóval, óriási ugrásokkal száguld feléje. Gyorsan felreppent hát és elrejtőzött a felhők közé.

Markó sasszeme elől azok sem rejthették el a tündért. Iszonyatos erővel hajította feléje sáráranyból készült tollas buzogányát, s az éppen a vállán találta Ravijolját. Annak így megbénult a szárnya, a magas felhőkből éppen a királyfi lába elé zuhant. Amikor az halálos ütésre emelte a kezébe visszahullott buzogányt, a rémült tündér könyörögni kezdett az életéért, de Markó szívét meg nem lágyíthatta:

- Ahogy te nem kegyelmeztél a barátomnak, én sem kegyelmezek neked! Csak akkor hagylak életben, ha gyógyíróddal feltámasztod Milost!

- Markó, őseid istenére esküszöm, feltámasztom a barátod, ha meghagyod az életet! De engedj el, hogy megkeressem azokat a gyógyfűveket, melyekből gyógyírt készíthetek az ő két sebére.

A királyfi tudta, hogy Milos életét csak a tündér csodáirja adhatja vissza, így hát elengedte, hiszen az is tisztában volt azzal, hogy bárhova is menekülne, Markó a táltosán mindenütt utolérné, megtalálná. Nemsokára vissza is tért egy hegyi kristályból készített kis tégellyel, benne a csodabalsammal. Amikor azzal bekente a halott hős sebeit, annak arcába mindjárt visszatért az élet színe. Felült, majd talpra ugrott és máris Markó ölelő karjaiban találta magát. Míg ők boldogan örvendeztek egymásnak, a tündér eltűnt. De hát törődött is vele a két dalia, a pogánnyal vívott véres csaták hőse...

Itt a mesés történet vége, s Ravijolja tünderről még annyit, hogy később ő lett Markó királyfi segítő tündére.

Sok-sok más dal és mesés történet száll szájról szájra a királyfi gáláns kalandjairól is, mert éppen olyan nagy nőcsábász volt a néphit szerint, mint a mi Mátyás királyunk. Sok szép hajdon szívét sebezte meg, de még többet tett boldoggá szerelmével, mint amennyit kikoszorozott. Bűnei közt emlegetik, hogy ellenségeit sokszor csellel ejtette el, néha indokolatlanul kegyetlen, indulatos, s akkor nem ismer se istent, sem embert.

Ezek a bűnök csak még inkább emberközelbe hozzák őt. Ha csupán egy kitalált mesعالak lett volna, ezek a mesék,

mondák csak erényeit csillogtatnák meg. De bűnei, fogyatékosságai mind-mind eltörpülnek fényes lovagi erényei mellett, s így eszménnyé magasztosított alakja átragyog hét évszázad kódén.

A történeti valósághoz már jóval közelebb állnak azok a mondák, melyek a török szultánnal való kapcsolatát festik le. Tény az, hogy a szultán - a maga módján - megbecsülte, és inkább szövetségesként, s nem mint meghódított fejedelmeként kezelte őt. Becsülte őszinte szókimondásáért, hogy udvarában a befolyását szerencsétlen nemzete sorsának enyhítésére használta fel, határtalan nemeslelkűséggel gyámoltította a szegényeket, de leginkább a harcokban tanúsított hősiességéért. Talán - egy bizonyos fokig - tartott is tőle, tudva azt, hogy könnyen ellene lázíthatná az összes meghódított délszláv népet.

Az már mesés elem, hogy amikor Markó haragos volt, a szultán rémülten hátrált előle, s ilyenkor hol ezer, hol száz arannyal engesztelte őt ki. Tudta azt, hogy a gyaur hős nagyon szereti a bort, s az megszelídíti. Ilyenkor a szultán még saját szolgálait is óvatosságra inti:

- Vigyázatok magatokra, mert Markó megint haragos kedvében van! Talán kevesebbet, talán többet ivott a kelleténél. Kerüljétek őt el, nehogy széttaposson, vagy miszlikbe szabdalon benneteket!

Markó határtalanul szereti "édes, agg anyácskáját", s ha módja van rá, nem csupán kikéri bölcs tanácsát, hanem meg is fogadja azt.

Egészen más apjához, Vukasin királyhoz való kapcsolata, aki hajszál híján megöli a bajnokot, majd beéri azzal, hogy megátkozza őt. De hát mi is történhetett, hogy a király - korábban imádott - fiának majdnem a gyilkosa lett? Az ok magyarázatában a monda már közelebb jár a történeti valósághoz, mint a meséhez.

Dusán cár halála után Márk királyfi, azaz Krájevics Márk nem az apját, Vukasin királyt / a valóságban nem király, hanem knyez, azaz herceg/ támogatja, hanem a cár kiskorú fiát, Urost segíti trónra. Ezen háborodott fel annyira Vukasin, hogy Markónak a templomba kellett menekülnie előle, a papok oltalma alá, nehogy az apja megölje. Így annak csak az átkait hallhatta. A nép szerint a királyfinak ez a tette a legékesebb bizonyítéka igazságszeretetének. Az már történeti tény, hogy Uros halála után mégiscsak Vukasiné lett a trón.

Apja halála után a nép imádott, istenített Markóját szerette volna királynak, de a főurak és főpapok Lázárt segítették trónra. Ezen aztán Markó annyira megsértődött, hogy Makedóniába vonult vissza, annak uralkodója lett, s évekig hősiesen visszaverte a török hatalom minden támadását.

Márk, azaz a nép imádott Markója csak 1380-ban hódolt meg a töröknek azzal a kikötéssel, hogy szerb vérei ellen soha nem emel fegyvert. Ebből az is kitűnik, hogy bizonyos fokig sikerült megőriznie népe függetlenségét. Nagyon nehéz szívvel szolgálta a törököt. Amikor Bajazid szultán 1394-ben Románia ellen indított hadat, a döntő rovinai csata előtt Markó így imádkozott:

- Uram, Istenem, segítsd diadalra a keresztények fegyverét, s add, hogy ne kelljen fegyveremmel az ő vérüket ontanom! Engedd, hogy én essem el ebben a csatában elsőként!

Kívánsága teljesült, hiszen ő maga kereste a halált. Mindjárt a csata elején elesett és Bajazid szultán csúfos vereséget szenvedett.

A hős elesett, de meghalhat-e igazán, aki már életében legenda volt? Kiseb mértékben a történelem, nagyobb mértékben pedig a hálás népi emlékezet tette őt halhatatlanná. Magáénak vallja -kelettől nyugatig - minden délszláv nép. Szinte félistenné magasztosult az emlékezetükben, a róla szóló mondákban, balladákban, a róla költött dalokban.

Amikor a Dráva és a Mura mentén - a folyami aranymosás múltjával kapcsolatban - a mosott aranyhoz fűződő mesék, mondák után kutattam, ott is felbukkant a múlt kódéből Markó királyfi aranyos alakja, aki széles bőrvéből aranypénzt osztogatott a vidék szegényeinek. Később kezembe kerültek azok a délszláv mesék és mondák, melyeket Duro Frankovic, pécsi egyetemi tanár és néprajzkutató gyűjtött össze, s nagy örömmre, ezeknek is egyik főszereplője a halhatatlan Kráľjevic Markó.

De próbáljuk csak a pontos időbe és a szerb történelembe belehelyezni Márk királyfi személyét. A könnyebb megértés kedvéért az 1321-es esztendővel kezdem. Ez ugyanis a szerb történelem fénykorának is a kezdete.

Dusán István /1321-1355/ a Nagy-Szerbia megalapítója és leghatalmasabb uralkodója volt. A görögöktől elfoglalta Makedónia nagy részét, meghódította Albániát, és Bosznia kivételével az egész szerbek lakta földet egyesítette uralma alatt. 1346-ban a szerbek és görögök cárijának kiáltotta ki magát. Gyengekezű fia, V. Uros /1355-1367/ alatt szétesett a birodalom, s ő maga pedig gyilkosság áldozata lett. A trónra Mrnjovics Vukasín /1367-1371/ került, ki a törökök ellen vívott drinápolyi csatában esett el. Fiának mellőzésével Grebljanovics Lázár /1371-1389/ kinyert ültették trónra a főurak. 1387-ben fényes győzelmet aratott a törökökön, majd Tvrtko bosnyák királlyal és Sismon /Simon/ bolgár cárral szövetekezett a török ellen. E nagy délszláv szövetség azonban rettenetes vereséget szenvedett Rigómezőn, 1389. január 15-én. S ezzel meg is szűnt Szerbia önállósága.

Ebben a csaknem hetven esztendőt felölelő időszakban élt Márk királyfi. Amikor Dusán cár halálát követően annak fiát, V. Urost - saját apjával szembe helyezkedve - trónra segítette, Márk körülbelül húsz-, amikor meghalt, hatvanötéves lehetett. 1380-ig, tehát behódolásáig Márknak elég ideje volt a török elleni hadakozásra, s arra is, hogy félelmetessé tegye a nevét.

Markó királyfi meghalt, de ott él az idők végezetéig minden délszláv nép szívében.

Németh Dezső Lopakodó

örült iramban indult az éjjel
árnyék úszott a szerb hegyek fölé
vérarcú virágok buktak a földre
menekül az üldözött világ
oson némán halálfeketén
mintha sűrűsödne előtte a csönd
falvak cseréptetői megremegnek
arcunkra mázolt éjszakából
hullnak a korom-denevérek...

Baráti Molnár Lóránt

Időd képei

Talán megérkezik, holnap jön el,
a házfalak között újra nyár lesz,
vér üti át bőröd, ingedet -
vérben, könnyben úsznak a csontok, a hegyek,
akár országod, országaid is
betemetetlen aknabecsapódások gödrei,
tegnapi lépteid nyoma...

Talán megérkezik, majd holnap jön el,
s mint mélyrepülésben a vadgalambok,
fölvérezed melled a köveken...

És jársz, járkálsz;
füstbe, ködbe, éjszakába bújva,
lépteidben már a halál kihívása;
talán megérkezik, holnap jön el,
a te időd lesz, a te új időd;
csend-arcú és sebezhetetlen leszel.

Madarak buknak válladra, arcodra.
Holnap te következel.

Út a folyón

1.

A hajókra felrakták a terhet, az eget,
a vízre csap a szél, s fényes
kék árnyéka a tavaszi éjnek -
- és bummogó csordák, fölöttük monoton
darázsdönögés.

A sima tükrön, a sodrás közepén
úszik már leláncolt gyermekkorom.
Egy ócska, kivénhedt gőzös elzihál,
zuzogva hull a vízre a korom.

2.

Ujjaimra megannyi virágpor nehezül,
egy fuvallat; felkap, sodor a szél.
Hiába kiált utánam az egész
ifjúság; pitypangok, száz rozsdából vetkőző bokor.

Megkötöz, maga után vonszol engemet
a vígan csobogó folyó, - és holnap a nyár
kopott farmeromba beleszeret,
lépteimre harmat száll, s egy katicabogár.

Az Ateista Történelmi Egyház

Az ókor ateistái

Nagy utat kellett megtenni, bejárni a gondolkodásnak ahhoz, hogy tisztuljon felfogásunk az anyagi világ és szellemi képességünk kapcsolatáról. Talán a görögök voltak igazán az elsők, akik az élet értelmén kezdtek bölcsekedni, és nem a misztériumban, hanem a természetben keresték a választ a világ nagy kérdéseire. A hit, mint tudjuk, nem ismeri a logikát, az ésszerű gondolkodást, a csodára, a képzeletre, a transzcendens közlésre, vagyis az irracionálisra alapozza tételeit. Tehát állításai a logikus gondolkodással nem bizonyíthatók és nem cáfolhatók, így nem marad más mint a feltétlen elhívés, kételkedés nélkül. Nem így a görög bölcsek, ők a felvilágosodást tartották gondolkodásuk alapjának, bár filozófiájuk legtöbb esetben dualizmushoz vezetett, amely táptalaja a metafizikus szemléletnek, mégis haladó volt, mert levetkőzte az előítéleteket és megteremtette a dialektikus gondolkodás alapjait. Az ellentétek ütköztetése, a tapasztalásra és a gondolkodásra épített felfogás lett a bölcsekedés alapja.

Persze az empiria nem mindig ad helyes eredményt, mert érzékszerveink megcsalhatóak, bizonytalanok. Mégis az észlelést, és az ésszerű gondolkodást tekinthetjük elfogadható módszernek a megismerés útján. A hókuszpókuszokkal, balga szövegek ismételtetésével nem sokra jutunk.

A dualista szemlélet a világot mindig ketté osztja anyagra és szellemre, mozgatóra és mozgathatóra, ez a táptalaja minden miszticizmusnak. A szabad gondolkodás mégis alapokat teremtett az ateizmus kialakulásának. Például a szofista Protagorasznak ateista tanai miatt menekülnie kellett Athénból, illetve száműzték onnan. Könyvét, amely az istenek létezését vonta kétségbe, nyilvánosan elégették. Ez történt Helvetius és Voltaire műveivel is, jóval később, a "sötét" középkor idején.

Mégis az ókori bölcseket tekinthetjük a szabadgondolkodás úttörőinek, akár a francia felvilágosodás enciklopédistáihoz hasonlóan.

Athénban Periklész halála után a demokrácia megingott, a néphatalmat erkölcsi hanyatlás jellemezte. Ez időszámításunk előtt 430 körül lehetett. Ekkor tűnik föl Athénban egy szakadt, szokatlanul hanyagul öltözött, mezítláb ember. Ő Szokratész volt. Mindenkiel szöbe állt, szegény emberekkel, filozófusokkal, politikusokkal beszélgetett, kérdezősködött, vitatkozott. Szokratész így formálta, alakította gondolatrendszerét, így tanította erkölcsi helytállásra kora emberét, mert a tudással megalapozott erényt, a fogalmak tisztázásán át megteremtett etikát tartotta az emberi élet értelmének. Más kérdés, hogy idős korában őt is megvádolták istengyalázzással, az ifjúság megrontásával, ezzel akarták száműzetésbe kényszeríteni. A vádakat hamisnak ítélte, de nem menekült el. Szokratész törvényszerűségének és erkölcsi helytállásának bizonyítására inkább a méregpohár után nyúlt, és ezzel a cselekedetével szinte felszólította polgártársait a helyes életre. Szokratész is ateista volt, és a politikusokkal összejátszó "ókori papok" küldték a halálba. Szokratész nem írta le tanításait, de Platon, aki tanítványának vallotta magát, filozófiáját közismertté tette azáltal, hogy beépítette saját gondolatrendszerébe. A másik tanítvány Xenophón, könyvet írt, hogy nagy tanítóját tisztázza

azok alól a vádak alól, amiért az athéni bíróság halálra ítélte.

Láthatjuk, hogy a miszticizmus milyen hamar megtalálta az utat a politikához, milyen gyorsan alkalmazkodott a fennálló rendszerhez, ahol a hatalom és a pénz összpontosul. Ez nem csak az ókorban volt így, a legújabb kori történelmünkben is bőven akad erre példa.

Az ateizmus miszticizmusa

Az ateizmus a természet fölötti szellemek /istenek/ létének tagadását jelenti, a miszticizmus pedig a természetfölöttihez való vonzódást. Úgy tűnik, hogy a két jelenség antagonistikus ellentéte lehetetlenné teszi az ateizmus miszticizmusát. Valóban, miért lehet szükség ilyen fából-vaskarika megoldásra, amikor az ateizmus elmélete önmagában is helytálló. A válasz igen egyszerű, de hosszabb magyarázatra szorul. Az ember gondolati fejlődése folyamán először a mágia, totemizmus és a varázslás volt világnézeti gondolkodásának alapja. Aztán kialakultak a primitív vallások, majd a többistenhit lett a meghatározó. Az ősi szokások és a génjeinkben meglévő misztikus öröklődés - amelyet a haláltól való félelem és a természeti erők hatalma keltett - nehezen változik normális felfogássá. A monoteista vallások megjelenésével egyre jobban előtérbe kerül a hittérítés, amely legtöbbször fondorlatos és erőszakos jelleget öltött.

Az embernek sok misztikus szellemi terrorhoz kellett alkalmazkodnia, amik eleve a misztikus dogmák felé terelték egyéniségét. Nem kell messzire mennünk példáért. Itt volt Szent István erőszakos hittérítése, amelyek következtében szinte a magyarság teljes ókori kultúrája megsemmisült. Igencsak elgondolkoztató, hogy nyertünk-e annyit, amennyit veszítettünk ezzel? Aztán ha távolabbra tekintünk, szomorúan kell arra gondolnunk, hogy az inka, maya, azték kultúrákat is a keresztes hittérítők semmisítették meg. De említhetjük az inkvizitorok "áldásos" munkáját, akik a keresztyén egyház ellenfeleinek eltüntetésén fáradoztak, gyalázatos módon kieszelt vádak alapján égették meg áldozataikat, legtöbbször az ateista gondolkodókat. A keresztes lovagok Isten áldásával gyilkoltak meg, raboltak ki ártatlan embereket. Persze a másik nagy világvallások papjai sem bántak kesztyűskézrel ellenfeleikkel. Mohamed próféta hittérítői sem voltak jobbak. Ezek a vallások mindenütt a világon a hatalomért harcoltak, és harcolnak ma is. Az ájtatosság és a szeretet álarcá alatt legtöbbször az érdek és az érdekeltség ördöge rejtőzködik.

Aztán gondoljunk csak az egyházak pompás templomaira, bazilikáira, a mecsetekre, imaházakra, a sok-sok egyéb attribútumra, amely mind-mind az ámtás jelképe. Sokszor mint a kultúra egyedüli megőrzői lépnek föl, ezzel is bizonyítva nélkülözhetetlenségüket. Csakhogy könnyű a szegény emberektől erőszakkal vagy csellel elszedett pénzből kultúrát őrizni. Több bizonyítékot lehet felhozni arra is, hogy az egyszerű nép, papok nélkül is csodálatos kultúrkinccset őriz és ápol. De nem vitatva kétségtelenül nagy szerepük ezen a területen, az érdekem nagy része mégis az értékek létrehozóit illeti meg.

A másik nagy vonzerőt képviselik a misztériumjátékok, a komolykodó maskarázás, a hókuszpókusz, amelyekkel elámítják az embereket. Különös a pszichológiai hatás az emberek életének nagy fordulópontjain: születés, esküvő, te-

metés, és ezeket az alkalmakat a vallások ügyesen használják föl céljaikra.

Lehetne még sorolni a miszticizmussal összefüggő tárgyi és lelki "eszközöket", de a felsoroltak is bizonyítják, hogy a külsőségek mennyire fontosak egy vallás életében, és ezeket az ateisták sem nélkülözhetik, ha kinyilatkoztatják valóságukat.

Az ateizmus miszticizmusa a természet, a tudomány és az ember kapcsolatának történeti és filozófiai keretbe foglalását jelenti, de nem nélkülözheti a művészetek által nyújtott lehetőségeket sem.

Meg kellene építeni az ateista mozgalom "templomait", amelyek nem hivalkodók, ugyanakkor menedéket nyújtanának minden elesett embernek, de egyben az ünnepek háza is lenne, ahol az élet gyönyörű megélésére tanítanának minden embert. Különösen egymás megbecsülése, a természetes erkölcsi érzés megtapasztalása, a tudás és a munka értéke lenne a meghatározó. Elismert ember csak az lehetne itt, aki az elnyert értéket, nem szórja el öns céljaira, hanem erejéhez mérten az Ateista Közösség javára fordítja. Ugyanakkor nem természetellenes prudéria jellemzi, hanem az egészséges élet megélésére törekszik.

Mit jelent a természetes erkölcs?

A természetes erkölcs az adott társadalmi igazság szerinti életet jelenti. És ezt hogyan tudjuk megtapasztalni? Csak úgy, ha néha megkérdezzük önmagunktól, hogy kinek az érdekében cselekszünk. Ha válaszainkból arra a következtetésre jutunk, hogy minden esetben csak önmagunk érdekében cselekszünk, rossz úton járunk. De ha környezetünkre is tekintettel vagyunk, már a természetes erkölcs útját járjuk.

Kérdezzük meg magunktól, hogy kinek az érdekében lakunk luxus villában, kinek az érdekében járunk a legjobb kocsival, vagy kinek az érdekében szórjuk a pénzünket mértéktelen élvezetekre, szórakozásra, stb. és őszinte válaszainkból kitűnik erkölcsünk színvonala. Persze nem erkölcsstelen az, aki luxus villában lakik, jó kocsival jár, ha ez a társadalom érdekében történik. Például úgy, hogy tisztességes fizetésért foglalkoztat más embereket vagy találmányaival, kulturális értékeivel szolgálja az embereket. Csak az árnyos gazdagság lehet a meghatározó etikai viselkedés. Persze nem a természetes erkölcs útján jár az sem, aki becsap vagy meglop másokat, még ha a társadalom más tagjainak szét is osztja a lopott javakat, mert rontja környezetének biztonságérzetét, és ez nem szolgálja a köz javát.

Sokan úgy gondolják, hogy csak az egyénnek van erkölcs, pedig egyes társadalmi csoportoknak, szervezeteknek, sőt az államnak is van erkölcs.

A mértéktelenül kapzsi államhatalom erkölcsstelen, mert nem valósítja meg a társadalmi élet szerinti igazságot, mert a hatalom mindig magán viseli a diktatúra kalapját.

A demokrácia is lehet erkölcsstelen, amikor egy nagyobb közösség csak a saját hasznát tartja szem előtt, és figyelmen kívül hagyja a kisebbik csoport jogos érdekeit.

A parlamentális demokráciák sem tartoznak feltétlenül az erkölcsös államformák közé. A sok, pókhálószerű szabályozás, és törvény átláthatatlan útvesztőiben védtelenné válik az ember. És a jogállam hamarosan a jogászok államává válik, ahol a törvényeket oda-vissza lehet csavargatni egyesek

szája íze szerint. A demokratikus jogok pedig csak látszólagosak, alkalmasszerűek.

Az információs társadalom talán majd kiforrja magából a szolgáltató államot, ahol nagyobb szerephez jutnak az egyéni gondolatok, és a vélemények. Egy több lépcsős szintézis folyamatában jön létre a megegyezés, és másodlagossá válik az államhatalom. Úgy is mondhatnánk, hogy az államhatalom értéktelen "holmi" lesz a közhatalomhoz képest. Ebben a környezetben a főnökök helyett megjelennek majd a vezetők, akik különleges egyéniségűk, tehetségűk, szorgalmuk alapján nyerik el a köz bizalmát, és alkalmatlanság esetén bármikor leválthatók vagy visszahívhatók lesznek. A személyes kapcsolatnak ebben a rendszerben nagy szerepe már nem lesz, így a korrupcióra és a visszaélésre minimális lehetőség adódik. Persze az adott társadalmi élet szerinti igazságot akkor is, és most is csak azok látják meg, akik meg akarják látni.

Milyen lehet hát az ateista ember újszerű erkölcsisége a harmadik évezredben? Nem kell feltétlenül szeretni mindenkit, mint ahogyan azt a katolikus egyház tanítja, mert aki mindenkit szeret, az igazából nem szeret senkit. Kinek kell az ilyen álszeretet. Az ember eredendő tulajdonsága lehetetlenné teszi az ilyenfajta nemzetközi szeretet. Milyen unalmas lehet az ilyen általános szeretet, gondoljunk csak bele! Tehát a szeretet helyett a tisztelet lehet az elfogadható erkölcsi kategória. Ha tiszteletben tartjuk embertársainkat, környezetünket, akkor a bajban is segítünk nekik. Tehát nem feltétlen kell összeölelkeznünk ahhoz, hogy egymás mellett békességben és barátságban éljünk. Tehát nem a szeretet az ateista elsődleges etikai tétele, hanem a tisztelet és a barátság.

A második etikai tétel sem a papok által hirdetett önmegtartóztatás, hanem a mértékletesség. Ez a két fogalom, gondolhatnánk egyet jelent, pedig lényeges minőségi különbség van köztük. Az önmegtartóztatás a javak szigorú elvonását kell értenünk. Kívánunk valamit, de megtagadjuk magunktól, mert az ördög csalfaságát látjuk benne. A mértékletes ember nem tagadja meg magától az élvezetes dolgokat, hanem józanul fogyasztja és ezzel a teljes életre törekszik.

A harmadik évezred emberének etikáját tehát a bevezetőben említett egyetlen törvényben rögzíteni lehet: A természetes erkölcs az adott társadalmi igazság szerinti életet jelenti.

Az ateisták kozmogóniája

Mindnyájan hajlamosak vagyunk arra, hogy a dolgokat úgy képzeljük el, hogy keletkeznek és elmúlnak. Nem hibáztható ezért senki, mert környezetünkben minden így történik, tapasztalataink mind-mind ezt mutatják. A teremtés mítoszai, amelyek magyarázatot kerestek a világ és benne a Föld keletkezésére, csodás történeteket mesélnek el az ég, a föld és a csillagok keletkezéséről.

Ezek a kozmogóniák, mert a görögök így nevezték el a világ keletkezéséről szóló történeteket, az ember alkotó fantáziáját dicsérik, de semmiképp sem tekinthetők logikus magyarázatnak a világ keletkezésére, mert a világmindenség nem keletkezett, hanem mindig is volt. Nem más ez, mint a mindent kitöltő anyag. Persze nehéz ezt a tételt befogadni, mert tapasztalataink azt mutatják, hogy környezetünkben minden keletkezik és elmúlik, mindennek eleje és vége van,

de ha megfontoljuk a lehetőségeket, más ésszerű magyarázat nincsen. Hacsak nem a mesék birodalmába kalandozunk, és elfogadjuk a Nagy Szellem anyag nélküli létezését, aki a semmiből mégis anyagot tud teremteni.

- A világot végtelen anyag tölti ki, ez az anyag sohasem keletkezett és sohasem vész el, de örök mozgásban van. A makro anyagi világ működése nagyon hasonló a földön felfedezett mikro-atomszerkezetek működéséhez. -

- A végtelen világ anyagszerkezetét a fekete égitestek alkotják. Nagytömegű magok körül szabályosan keringő "elektronbolygók" vannak, de a hatalmas távolságú semleges gravitációs tereken elszabadult szabad fekete elektronbolygók nagy sebességgel mozognak. Ilyen rendszertelenül mozgó testek véletlenszerű összeütközése, "láncreakciója", amely felfogható egy hatalmas "atomrobbanásnak", hozta létre azokat a fénylő galaxisokat, amelyekhez a mi naprendszerünk is tartozik. A robbanástól ezek a hatalmas elektronbolygók szétszakadtak, száguldani és pörögni kezdtek, gravitációs erejük szerint elrendeződve töltik ki az általunk észlelt teret. A galaxisok a robbanás következményeként távolodnak egymástól. Mérhetetlen világunk terein valószínűleg több ilyen robbanás is keletkezett vagy keletkezik, ezek fénylő csillaghalmazként száguldának évmillióidokig, majd végleg kihűlnek, esetleg egy újabb ütközés következtében megint felfénylenek. -

- A Föld nem más, mint egy majdnem teljesen kihűlt "apró repeszdarab", amely a hatalmas robbanás következtében keletkezett, akár a napok (csillagok) vagy más égitestek az égen. A forgás hatására közel gömb alakúvá váltak. A csillagok energiáját (a robbanás erejéből létrejött nagy nyomás és hőmérséklet miatt) az atommagok fúziója tartja fenn. Naprendszerünk pedig egy száguldó galaxis része. -

Már az ókori filozófusoknál megjelenik a mindent kitöltő anyag gondolata. Anaximandrosz, aki időszámításunk előtt kb. 610-től élt, úgy vélte, hogy a teret az apeiron, a végtelen meghatározhatatlan anyag tölti ki, és ebből keletkezik a hideg és a meleg hatására a víz, a föld, a tűz és a levegő.

Demokritosz volt az első materialista filozófus, aki időszámításunk előtt 460 körül élt. Azt tanította, hogy az anyagok minden fajtája egyenlő, tovább már nem osztható, egymástól csak mennyiségileg különböző elemekből épülnek fel. Ezeket az elemeket atomoknak nevezte. Szerinte a létező atomokon kívül csak a nem-létező űr van, ahol az atomok mozognak. Azt vallotta, hogy a világot nem az istenek irányítják, mert az isteneket csak az ember képzelete alkotta meg. A világ szigorúan zárt rendszer, ahol az atomok pályájukon mozogva összeütköznek, szétválnak, egyesülnek. A rövid kis példákban is kitűnik, hogy az ókor gondolkodói is logikus magyarázatokat kerestek és találtak a világmindenség működésére. Ezeket a gondolatokat a miszticizmus hívei természetesen nem fogadták el, mert tanításaik igazságát kérdőjelezte meg. A középkorban tüzzel-vasal irtotta az egyház, az ilyen gondolatok kiagyaloit és terjesztőit. Sok ateista gondolkodó mégis inkább az újkor kezdetén esett áldozatul az inkvizíció vad dühöngésének. A természettudomány fejlődése egyre jobban megmutatta a világról alkotott primitív felfogás tarhatatlanságát. Kopernikusz /1473-1543/ elvetette a geocentrikus /Földközpontú/

világképet és helyette a heliocentrikus /Napközpontú/ felfogást állította. Ezzel kétségtelenül felbolygatta az emberi felfogást. Nehéz lehetett elfogadni azt, hogy a Föld gömbölyű és forog, amikor szemmel láthatóan laposnak tűnik és egy helyben áll. Ha nem a Föld áll a világmindenség középpontjában, akkor Isten miért éppen a földre küldte Jézust megváltónak? Sokféle gondolat fogalmazódhatott meg, de a kísérleti módszerekre épített tudományos felfogás kétségtelenül a dolgok lényegét ragadta meg, és az egyháznak - ésszerű cáfolatok híján - nem maradt más eszköze a védekezésre, mint a gyalázatos terror. Ezért hurcolták meg az öreg tudóst, Galileit /1564-1642/, akit tanai megtagadására kényszerített az Inkvizíció. Ezért fogták el és égették meg Giordano Brunot 1600-ban a római Virágok terén. Giordano Bruno talán a legnagyobb ateista volt, aki nem volt hajlandó visszavonni nézeteit: "Natura est Deus in rebus", azt tanította, hogy "A természet a dolgokban rejlő Isten". Ez azt jelenti, hogy nincsen más Isten, csak a természet. A francia felvilágosodás nagy alakjai közül Pierre Bayle /1677-1706/ filozófiájában már addig merészkedik, hogy felállítja azt a tételt, hogy el tudna képzelni egy olyan társadalmat, amely csupa ateistából állna. Voltaire /1694-1778/ szembeszáll Bayle elképzelésével, mert szerinte a műveletlen tömegeknek szüksége van a vallásra, viszont a filozófus nem szorul rá az intézményesített hitre. "Ha Isten nem volna, ki kéne találni!" vallja, de a levelei végére "Tiporjátok el a gyalázatot!" szöveget írta, az egyházra célozva. Tehát Voltaire, ha szükségesnek is tartotta az Istent mint filozófiai eszmét, mégis ateista volt, mert nem hitte el, hogy létezik. Úgy is mondhatnánk, hogy Voltaire deista ateista volt. Holback /1723-1789/ viszont kérelhetetlenül támadja a vallást, és meggyőződéses ateista. *Système de la nature* c. művében írja: "A világegyetem minden létezőnek ez a hatalmas foglalta, semmi másból nem áll, mint anyagból és mozgásból." Szerinte az anyagi és erkölcsi világot ugyanazok az anyagi törvények mozgatják, és itt az Isten számára nincsen hely. Talán ennyi példa elég is lesz, így már elképzelésünk lehet az ateizmus harcáról, amelyet az emberi szellem felemelésének érdekében vívott a miszticizmus ellen. Nagy eredménynek tekinthető, hogy világnézeti felfogásunk, ha úgy tetszik modern kozmogóniánk, már nem a mesékre épül hanem a tudományos gondolkodásra.

Az örök élet ateizmusa és a haláragondolás

/Meditatio moris/

Amikor tehetetlenek vagyunk a külső környezettel és hatásaival szemben, könnyen a miszticizmus áldozatává válunk. Ilyen jelenség a halál. Nehezen lehet beletörödni abba, hogy végül megsemmisülünk, és semmi reményünk nincs, hogy ezt elkerüljük. Különböző vallások más-más továbbélési lehetőséget kínálnak, de mindegyik a lélek halhatatlanságára alapozza ígérteit. Például a keresztény egyházaknál a mennyországba jutás a feltámadás az üdvözülés lényege, a Krsna /Krisna/ tanítása a lélek vándorlást kínálja föl a továbbélésre: "A lélek nem ismer sem születést, sem halált; ha már létezett, többé meg nem szünhet; nem-született, örökkévaló, mindig létező, halhatatlan és ősi, s ha a testet meg is ölik, ő meg nem ölhető." (Bg. 2.20)

Szerintük csak az Isten által érhetünk el valamilyen korlátozott tudást, hiába erőlködünk, hogy megismerjük az Istent vagy a világot, úgy sem jutunk semmire, mert ezekhez mérten csak parányok vagyunk. Igaz lehet ez anyagi létünk vonatkozásában, de nem igaz a gondolkodásra, mert ugyanúgy mint ahogy a világ végtelen, a gondolkodás sem véges, hanem végtelen. Ebből következik, hogy a megismerés is végtelen. Így nem állíthatjuk azt, hogy egy magasabbrendű "akarattal" vagy "anyaggal" állunk szemben, hanem egyenrangú partnerek vagyunk, illetve részei vagyunk annak a világnak, amelynek a megismerésére törekszünk.

Kérdés, hogy az ateizmus milyen továbbélést tud felkínálni a fent vázolt ígéretek helyett?

Nyilván nem mondhatjuk, hogy az ember a halála után tovább él valami újabb világban vagy újabb dimenzióban, mert mai felfogásunk szerint ilyen nem létezik. Így nem marad más, mint az értelmes élő és a tudomány támogatása, amely először hosszú boldog életet biztosíthat, majd megoldhatja az agy információ tartalmának tárolását, és így birtokában lehetünk akár az örök életnek is. Ahogy a hangot és a képet tárolni tudjuk, a jövőben az életérzés és az emlékezet tárolására is képesek leszünk. Sőt elképzelhető egy olyan rendszer, ahol létre jön az élet biológiai szimulációja, "mozgása" az "élet" tárolása mellett. Persze sokan mondhatják, hogy ez az érvelés a fantasztikus irodalomba való mese, de ez a mese még mindig hihetőbbnek tűnik, mint a túlvilág, mert ez tőlünk függ, és nem valami isteni szellemtől. De lehet az is, hogy a tudomány megtalálja a sejtek elhalásának okát, és még időben megállíthatja az öregedés folyamatát. Az élet megújuló képessége benne van a természetben. Például olasz tudósok felfedeztek egy olyan tengeri állatot /egy fajta meduzát/, amely képes sejtjei "megfiatalítására", és így szinte örökké élhet. Ennek a titoknak a megsejtése közelebb vihet bennünket életünk megújíthatóságának lehetőségéhez. Majd csak saját akaraton múlik, hogy milyen korban meddig akarunk élni, és mikor kívánunk másik életkort. Így nem válik unalmassá meghosszabbított életünk. Ezért az értelmesen gondolkodó ember nem bízza magát a szellemek kiszámíthatatlan világára, hanem a halált igenis elutasítja, és legyőzhető természeti jelenséggént fogja föl.

Ha az ember a fegyverek kutatására szánt pénz csak egy kis részét az élet kutatására költötte volna, már jóval előbbre tartana az élőanyag működésének megértésében. Az ateisták elutasítanak minden tudományellenes magatartást, mert az emberi élet legnagyobb értelme a megismerés, az élő anyag minden titkának feltárása a boldogabb élet érdekében. Ki kell mondani véglegesen, hogy a halál legyőzhető, mert a természet megismerése ezt lehetővé teszi. Ha a vallások nem ilyen pesszimista alapon magyarázták volna a halált, talán a tudományok nagyobb jelentőséget tulajdonítanának az élő anyag kutatásának.

A föld nem a síralom völgye, hanem a boldogságunk bölcsője. Aki pedig ateista, de a halál gondolatával nem tud megbirkózni, és így a miszticizmus felé hajlik, imádkozzon nyugodtan a Természet Istenéhez, hisz emberi dolog, hogy félünk a haláltól, de még emberibb dolog ha szembeszlünk vele.

Senki sem tudja, hogy mikor halt meg, csak azt tudja, hogy mikor él.

Nem érdemes a halálra úgy gondolni, mint valami nagy fájdalomra, mert a halál nem fáj, hiszen nem tudunk róla. A

halál nem egyéb, mint örök alvás a természet ölében. A betegség fáj, nem a halál. A tudománynak az a feladata, hogy ezt a fájdalmat megszüntesse, és ha már életfunkcióink leállni készülnek, abban a tudatban aludjunk el, hogy még újra felébredünk. A tudománynak ezen a területen kétségtelenül még igen nagy tartozása van. Itt persze nem az úgynevezett "kegyes halálra gondolok", mert az ateistáknak az eutanáziát /euthanasia/ felfogásuknál fogva el kell utasítani, mert lehet, hogy már a következő órában rendelkezésünkre áll a betegség elleni szérum.

Testünk halhatatlansága benne van a mindig megújuló természet körforgásában, és tetteinkben. Lelkünk pedig gondolataink hátrahagyásával él tovább. Persze az idős ember gondol a halálra, különösen ha beteg, kétségbeesik, és az Istenhez fordul, hiszen úgy gondolja, hogy már nincs vesztenivalója. Joga van hozzá, de ezt a helyzetet a papok többszörösen kihasználják az emberek butítására.

Az egyházak ellenséges magatartása az ateizmussal szemben sokszor gyalázkodásba fordul át, elvesztik "isteni türelmüket", és tételeikben ostobáknak tartják az ateistákat. Nézzük például a Krsna egyik tételét: "Az alábbi bűnös emberek nem hódolnak meg Előtem: a felettébb ostobák, az emberiség alja, akiket az illúzió megfosztott tudásuktól, s akik a démonok ateista természetével rendelkeznek." (Bg. 7.15)

Normális ember ilyen még véletlenül sem mond vagy ír le, mert ezzel mélységesen megsérti embertársait. Ostobának, az emberiség aljának nevezi azokat, akik nem hiszik el valószínűtlen tanaikat. Mit mondhatunk erre? Csak annyit, hogy írásos bizonyíték van arra, hogy ezek a papok nincsenek maguknál. Mint a piszok úgy tapadnak rá az emberekre, megfosztva egyeseket normális gondolkodásuktól, hogy abnormalitásukat elérve az ő szolgálatukba szegődjenek. Az előzőekben már említettem, hogy ugyanezt a hangnemet használta a tv-ben prédikáló egyik katolikus püspök is, aki ostobának, tudatlannak nevezte nem hívő embertársait. Sok feltaláló, tudós dolgozik az emberek problémáinak megoldásán. Vannak köztük hívő és ateista technikusok is. Na már most ha hívő találja fel a "puskát", ő egy igaz istenfélő ember és üdvözülni fog, ha ateista teszi ugyanezt, ő felettébb ostoba, az emberiség alja. Micsoda kétszínű, álszent okoskodás, csak teljesen átlátszó, mert mögötte látni lehet a csalafinta hittérítési törekvéseket. A Krsna hívő pld. elkövethet erkölcselenséget, ez bocsánatos bűnnek számít. A katolikusoknál a gyónással lehet megszabadulni az elkövetett bűnök terheitől.

A papok is előszeretettel veszik igénybe a tudomány által alkotott eszközöket: gyufát, autót, villanyt, repülőgépet stb. Úgy látszik ilyenkor elfelejtik tudományellenes tanításait, és csak a saját kényelmükre gondolnak. Természetesen erre is van magyarázatuk, mert amit ők használnak, az isteni sugallatra jön létre, ami ellenükre van, azt a gonosz segíti a világra. A Pápa vagy a Krsna pap miért száll vonatra, miért nem mennek gyalog, mezítláb, ruhátlanul, mert ezek a dolgok is az ember találmányai, és nem az Isten ajándéka. Hol lenne az ember, ha mindig a hatalomtól megittasult papságra hallgatott volna? Így is rengeteg időt raboltak el a tudomány elől maradi tanításai által. A konzervatív kormányok még lovat is adnak alájuk, és ezzel közvetve ők is a tudomány kerékkötőivé válnak.

néd

D. Kovács Éva

versei

És fölzúgnak majdan a harangok...

A kis harang, a nagy harang,
a földi hang, az égi hang,
a trombiták, a harsonák,
és száll a hang a légen át,

és száll a szív a tűzpiros,
amíg az égi ostoros,
fent üzi már a fellegek
tűzporát rugó méneket.

Majd a vér lecsendesül,
új virágra lepke ül,
és támadnak új erek,
élednek a gyökerek,

és egy fűszál felragyog,
mint az égi csillagok!

Nehéz tél

Nézem, az este hogy csorog le,
feszülő, fényes üvegszálakon,
fénytócsák köre a kásás havon,
kék árnyak hullnak repedezve,
súlyosan, mint a sírkeresztek.

Alszik a föld is meg a fák is,
de hová lettek a kismadarak?
Fagyott lábuk zord télbe ragadt,
zabáló éhség, kín nem tágit,
de énekes álmuk Napba röpít.

Eljön a reggel, újra havat hoz,
köd függönyében szétomlik a Nap.
Jövőjét sejtí már a boldogabb,
s kendőzi arcát új tavaszhoz!
De kinek menni kell, az elmegy,

nehéz tél ásta sírgödörbe,
álmatlan éjek, étlén nappalok
nyügétől üzött koldus angyalok
lebegnek már az égi körben.
Jaj ez a tél sokakat elvitt!
Jaj ez a tél sokakat elvitt!

Angyali üdvözlét

Titkát az angyal elrebegette,
és a gyermekasszony elpirult,
és megremegett bimbózó teste,
amint a hírnök ajkát leste,
mely által a szent szó érkezett.

"Uram! kegyelmezz leányodnak,
ily szentségre méltó nem vagyok!
Szent kertekben élnek szebbek, jobbak,
tervedtől bölcsen áthatottak,
hozzád méltóbbak, Istenem!"

Imája elhalt, kihuny a fény,
némaságba dőlt az éjszaka,
de az Úr kegyelme szívére ült,
könnyű lélekkel elszenderült,
már áldott csodával terhesen!

Lelkes Miklós

Patkány-hajók

Patkány-hajók, sötét kalózvitorlák,
rút tör-kezek és álarcos szemek,
mily szigetek felé viszitek a rablót,
csillagtalanná lett életeket?

Háború száll Nyugat szította szélről
az ágyúhangos szerb hegyeken át,
roncsos síkolt, felsír a gyermekálom,
s könnyes tükörben nézi önmagát.

Hidd el, sosem az igazság lovagja
aranyra éhes kereszteslovag:
egy ártatlant megvéd talán, de százat
Mammon hasznáért a pokolnak ad.

Messziről nézem, de közelről látom:
annak lelkében mily hitvány a hit,
ki egyik kézzel hányja a keresztet,
a másikkal meg keresztre feszít!

A székely nép sorsa, múltja, emberi értékeinek írója

Nyíró József /Székelyzsombor 1889 - 1953 Madrid/

Alakjai együtt lélegzenek az erdélyi havasok fáival és köveivel. E kozmikus kapcsolatok motiválják gazdag fantáziáját, meseteremtő készségét, balladás titokzatosságát. Szóts István /az erdélyi Szentgyörgyváralján született 1912-ben/ az 1942-ben bemutatott *Ember a havason* c. film forgatókönyvét Nyíró József novelláinak felhasználásával írta.

Nyíró József a székelyudvarhelyi katolikus gimnáziumban, majd a gyulafehérvári papnevelő intézetben és a bécsi Pazmaneumban tanult. 1912-ben szentelték pappá s Nagyszebenben lett hittanár. 1919-ben kilépett az egyházi rendből, és molnárként kereste kenyerét. Első elbeszéléseinek sikere után, 1920-tól a kolozsvári Keleti Újság meghívta belső munkatársának. Tíz évig dolgozott újságíróként. Az Erdélyi Helikon alapító tagja. 1940-ben Corvin-koszorút kapott. 1941-ben erdélyi képviselőként Budapestre költözött és a Magyar Erő c. háborús, képes hetilapot szerkesztette. 1945-ben Németországba menekült, majd 1950-ben Madridba költözött, ahol ismét katolikus pap lett.

Első könyveivel, különösen a *Jézusfaragó ember* /1924/ novelláskötetével, majd a *Kopjafák* c. elbeszéléssel /1933/, az erdélyi és általában az új magyar próza nagy ígéretének mutatkozott.

A székelység sorsáról szóló írásai máig nagy olvasottságnak örvendenek. Írásaival /elbeszélései, regényei, színművei révén/, irodalmi és hírlapírói munkásságával egész életében nagy közönségsikert aratott. Szépirodalmi munkássága jelentős tényezője a 20. századi magyar irodalomnak.

Magyarországon korai hagyományai vannak a mozgókép-film-kultúrának. A hazi filmnyelvi művészettörténet jeles személyisége, Nemeskürty István tanár úr hívja fel a figyelmünket Kosztolányi Dezsőre is, akiről már a húszas évek végén mozgóképfelvétel készült, s ezt Ranódy László bele is építette a *Színes tintákról álmodom* c. Kosztolányi filmjébe. Kosztolányi már 1911-ben bízott a mozgókép halhatatlanságában: "Lélek reszket a mozgóképen. Szinte kottára van szedve a mozdulat, a test muzsikája. Amit bölcselők és költők kétezer évig sem tudtak megoldani, egyszerűsíti ez a rugókra és csavarokra járó álom-élet. A hűség többé nem probléma. A nők megcsalhatnak. A film hű marad hozzánk."

Szóts István erdélyi magyar filmrendező pályája kezdetén a Ludovika Akadémia elvégzése után festészeti tanulmányokat folytatott. 1940-ben sikerrel pályázott meg egy gyakornoki állást a Hunnia Filmgyárban. De induló filmgyári karrierjét félbeszakította a katonai behívó és az észak-erdélyi bevonulás. Leszerelése után elhatározta, hogy erdélyi magyar író műve alapján készült filmmel váltja valóra művészi elképzeléseit. Az 1942-ben bemutatott *Ember a havason* forgatókönyvét Nyíró József novelláinak felhasználásával írta. A film hazai sikerét tetézte, hogy a velencei fesztivál 1942. évi fődíját is elnyerte. Magyarországon még szokatlan volt a film elementáris természetessége. Műtermi világ helyett a szabadban forgatott jelenetek tiszta levegője. *Ember a havason*: A narrátor mintha mai balladát mondana a havasi emberekről. A kamera körbejárja a fenséges

vidéket: völgyhajlatokat és hegyormokat. A képi látvány Csutak Gergely kunyhójába visz. Itt él a favágó ifjú feleségével, Annával és nemrég született kisfiával. Beteg a gyerekek. Az istenfélő férfi lement a faluba papért, de őt nem találta otthon. A két jó szülő a maga módján kereszteli meg a fiút Gergőnek.

Virágba borultak a fák, lán, a gyerek is meggyógyult. Szülei kísétnak vele a kunyhóból. Bemutatják a havasnak, a tavaszi virágoknak, fáknak, erdei madaraknak. Az apa életfát jelöl ki a fiúnak. Ez itt a természet temploma. Őt év telt el. Idegenek érkeznek rossz hírrel. A havas nagy részét eladták egy gyárnak. Az meg ki fogja vágani a fákat. Itt nem lakhat többé senki. A nagyhangú intező szemet vetett Annára. A férj távollétében meg akarta környékezni a szép menyecskét. Anna gyermekével a hegyek közé menekül. Anna beteg lesz. Egyre sorvad. Jártányi ereje is alig van. Búcsújárókkal a csiksomlyói búcsúra mennek, hátha a csodatevő Szűzanya segít. Később egy tudós pap megvizsgálja az asszonyt és Kolozsvárra küldi egy híres orvostanárhoz. Mennek is, de már későn. Anna utolsó kívánsága, hogy ott-hon a havason temessék el. A férj végül kendőjébe burkolja halott asszonya testét. Maga mellé ülteti a vonaton és úgy szállítja haza. A temetés után a favágó havasi emberekre bíz a kisfiát, s kezén fejszével a fatelepre megy. Leszámol az intezővel. A bűnért megkapta a büntetését: tíz év börtönt. A törvény képviselője a gyereket a község gondjaira bízta.

Karácsonyest közeledik. Az emberek karácsonyfának való fenyőket vágnak. Az erdőben lövések dőreje. A börtönből megszökött Gergelyt, a favágót üldözik a csendőrök. Üldözői súlyosan megsebesítették. Pedig csak a kisfiát szeretné látni, legalább karácsony estéjén. A rabruhás Gergely éjszaka barátja kunyhójában kér menedéket. A seblázzal viaskodó férfi karácsonyi dalt énekel, haldokolva kisfiát és hitvesét szólítgatja. A havasi emberek ünneplik a szentestét. Körülállják az otthon készült betlehemi jászolt. A Kis-Jézust jelképező pólyás gyermek mellé állítják Gergőt. Árva az is, akárcsak ők valamennyien. Legyen gondja rájuk az Úris-tennek. A betlehemi csordapásztorokról szól a szegények éneke:

Csordapásztorok midőn Betlehemben
Csordát őríznek éjjel a mezőben,
Isten angyali jövének melléjük
Nagy félelemmel telék meg ő szívük...

Nyíró József írói, alkotóművészi munkássága nyomán Szóts István készítette film a természettel együtt élő, az emberség próbáin helytálló erdélyi emberek életének megjelenítésére törekedett. Ehhez új, nemesen korszerű filmnyelvet teremtett. A film nagy részét eredeti helyszíneken, a havasokban forgatta. A filmzenét Farkas Ferenc szerezte. Görbe János, Bihary József és Szellay Aliz színművészek remek szerepeikben új játéksztust teremtettek. Szóts filmnyelvi értékrendje révén - Nyíró József művének remekbe szabott felmutatásával - az *Ember a havason* filmrevitelével indult el azon az úton, hogy aztán életművével a magyar filmművészet kiemelkedő személyiségévé fejlődjön.

Dr. Domonkos János

Magyari Barna

Virág vagy

emlékszel amikor pupillád folyosójáról
agyadba először felszaladt az öröm
domborulataidon fehéren feszengett
konkáv köldököm

örökké együtt egymással mindörökké - akartuk
de végül nem lett
mondd ott karodtól jobbra hol sorsom fordult jobbra
visszavár-e még engem az a szeglet

szívem tájékán nagy a hőség
szüntelen egy óhaj éget
a romantika rezervátumában lennék botanikus
óvnám a világmindenség legszebb virágát - léted

Hemoglobin a trafipaxon

flört-rengések tekintetében
a zsúfolt idillben inog valami
a Richter skála nem jegyzi lélegzeted
pedig most is moccanak melled halmái

két ölelés közt furesák a sztrádák
a járőr minden második kromoszómát leint
a trafipaxos rendőrök vénámban
gyorshajtásért megbüntetnek néhány hemoglobint

arrébb romantikus szekerek hordják a szépet
melltartód jármában ösztön-ökrök jönnek
ruhád alatt szenvedély szabályák
s én bámulom csípődön csörtéit a csöndnek

Belobban a szerenád

reflektorral jön létezésed
jelenlétedben vakít az élet
testem titokzatos oszlopán
öt száz wattos ösztönök égnek

örvénylik szememben a szép
a mámor mederben erős a harmónia sodra
s az áradó gyönyör
két szemed naponta ragyogóra mossu

összkomfortos örömeinkben élünk
s hogy hol a te szobád
ott ahol a káprázat konvektorában
szívem szikráitól belobban a szerenád

Kulimár János

Ne add fel...

Köbe zárt dallamok fölött
még szívárvány ível át a nyárból,
de -félek- komor napok
lassan legyőznek minden mást,
ahogy Dávid,
a pásztorfiú
terítette le parittyakövel az óriást.

Míg az őszi kertből
visszacsillan a nyár,
itt és most egy ponton
találkozik; a teremtés és a vég.
S halni indulók imája
köré szőtt legendák
zsírjában lángol a
hajnal -, eleven fákllyként!

Kedves nyaram harcolj, ha támad a
dühöngő északi szél, ha jeges
vizével ront rád a nagy folyó,
vagy jegenyéket dönt az orkán...
Ne add fel, küzdjél még nyaram!
Az emlék megrohan; te vagy a szabadság,
hol nincsenek nevek és kérdések,
és nem szorul hurok a bajnokok torkán.

Bíró László

Szívemben hőerőművek

Zöld növény fogalmaz fréziát.
A költő szoknyát álmodik fölé.
Két versláb közé benyúl hiányod,
s az élmény mind az övé.

A hatezer wattos idillben
hiába van dióda, kondenzátor,
ha nem kapok elég feszültséget
tőled meg a franciaágytól.

De ha megjössz termelni kezdenek
szívemben a hőerőművek,
s az artériák, vénák sugárútjain
elindul feléd az érzélem-tömeg.

Dr. Rudnai Gábor

Catullusi hűség

- Magánélet és / vagy közélet -

Az első eleven költő, akit megismerhettem, Györe Imre volt. Az István Gimnázium önképzőkörre hívta meg író-olvasó találkozóra a 60-as évek elején, amikor jómagam még diákként koptattam az iskola padjait. Az író-olvasó találkozó előtt egy héttel jelent meg az ÉS-ben a költőnek "A jövő ügynökei" c. verse, s ez a fajta harcos baloldali elkötelezettség nagyon is imponált nekem.

A hályogkovács bátorságával avatkoztam a politikába. Jevtusenko: Sztálin örökösei c. versének hatására írtam én is egy verset "Egy szobor talapzatánál" címmel /a címadó a le-döntött Sztálin-szobor volt/, az önképzőkör 1963 tavaszi szavalóversenyén el is mondtam. A hatás döbbenetes volt! Percekig tartó, de nekem öröknak tűnő csend következett, senki nem tudta, mitévő legyen. Aztán az egyik tanár össze-ütötte a tenyerét, erre, mint valami jeladásra, kitért a taps, a verseny folytatódhatott. II. helyezést értem el, az évzáró ünnepélyen átvehettem a könyvjutalmat is, Babits Összes verseit.

Az önképzőkör másik íróvendége osztálytársam bátyja, Várkonyi Mihály, a Magvető Almanach szerkesztője volt, akit a kiadónál is felkerestem verseimmel. Áfutotta és undorral dobta félre őket. "Ez Csonatváry?" - kérdezte első Csonatváry-versem kapcsán, valljuk be, joggal. Egy szonett volt, Ady módjára. Ez a ledorongoló /akkor rendkívül fájdalmas/ kritika késztetett arra, hogy újra megnézzem a kiállítást a Szépművészeti Múzeumban, elolvassak minél több szakirodalmat, az eredmény: a Csonatváry-ciklus 7 verse 1964-ben /ez a 70-es és 80-as években még egy-egy verssel bővült/ és doktori disszertációm 1984-ben. Mindössze egy vers tetszett neki, a hexameterben írt Télutó /Lant, 1996 tavaszi szám/, mert az a saját élményemről szól. Három költőt ajánlott: Lorcát, Majakovszkijt és József Attilát.

Osztályfőnököm, aki magyarból tanított és büszkén vallotta magát Horváth János tanítványának, Szász Istvánné elismerte tehetségemet, csak témaválasztásommal volt elégedetlen: közéleti verseim a Felvonulás téri hangszórók harso-gására emlékeztették. Óvatosabban fogalmazott, de szintén a személyes líra, a pontos megfigyelés és az egyéni feldolgozásának irányába terelt Tóth Judit, a Nagyvilág rovatvezetője, akinek Kardos László mutatott be. Egy fa le-írása ugyanolyan rangú költői téma, mint bármi más, Nemes Nagy Ágnes példájára hivatkozott. A költői mesterség elsajátításához pedig figyelmembe ajánlotta Horváth János Rendszeres magyar verstanát.

A Várkonyi Mihály javasolta triászban József Attila és Majakovszkij közel állt hozzám. Majakovszkij úgy közéleti költő, hogy ennek kedvéért még magánéleti líráját is elorvasztotta. Más korban, más cél érdekében megtette ezt Eötvös József is /Én is szeretném... c. versében/. Az unalomig citált poémák helyett én mindig is a satirikus verseit és a Gözfüdőt kedveltem, a világirodalom egyik legnagyobb satirikusának tartottam. Tévedtem volna? Hideg zuhanyként ért az általam nem kevésbé tisztelt és szeretett Faludy György "Majakovszkij utolsó verse" c. gyilkos satírája a rendszerváltás küszöbén. Szerinte Majakovszkij dicstelen

közéleti szerepvállalásával elpusztította magában a költőt, öngyilkossága nem egy költőóriás, csak egy kegyvesztett talpnyaló életére tesz pontot. Erkölcs és esztétika nem mindig jár egyben, de Majakovszkij több pusztá pártpropaganda, karrieristának, őt nem a forradalom dobta a felszínre. Tehetsége a garancia arra, hogy nem kell elporladnia a szovjet rendszer romjai alatt. A satíra görbe tükör, s mi annak hiszünk, aki ezt a tükröt tartja: a derék nyelvtudós Horger Antal például József Attila tükrében látjuk, pedig csak annyi volt a vétke, hogy a verset szó szerint vette, betörőnek és gyilkosnak nézve a költőt. Szabolcska Mihályról és Tisza Istvánról nem az irodalomtörténészek és a történészek mondtak érvényes ítéletet, hanem Ady. Ha Majakovszkijban nem bízunk, olvashatunk Babelt és Bulgakovot is - a bürokrácia kigúnyolásában sok hasonlóságot fogunk találni az ellentétes oldalon álló Bulgakovnál és Majakovszkijnál is. Ha Majakovszkij nem lesz öngyilkos, akkor talán Babel vagy Bulgakov sorsára jut.

Majakovszkij tudatos egyoldalúsága valóban öncsonkítás volt, vele szemben József Attila a teljességet mutatja fel. Az élők közül a 60-as években egy Majakovszkijból és Vil-lonból összegyűrt költő, Ladányi Mihály volt a kedvencem, egészen addig, amíg az egyetemen Németh G. Béla profesz-szor szemináriumán nem találkoztam Pilinszky János ver-seivel.

Aktuálpolitikai megfontolásból hirdették meg a Béketa-nács vietnámi irodalmi pályázatát, amit Vietnam c. versem-mel megnyertem. Versem mentes a frázisoktól, jelszavak-tól, a vietnami nép háborús szenvedését ábrázolja. Így is ki-váltotta atyai barátom, az egykor ugyancsak költőként in-dult Major Ottó rosszallását, aki megjegyezte: az 50-es évek elején, a koreai háború alatt Reményi Béla a háború dalnokait "döglegyeknek" nevezte.

Az 1967-es arab-izraeli háború hatására írtam "Verd a do bot!" c. versem, melynek keletkezésére egyedül a "csator-na" szó utal /Szuezi csatorna/, egyébként általános érvény-nel tiltakozik /minden háború ellen. A refrénszerűen is-métlődő dobolás az afrikai tamtamos híradást éppúgy fel-idézi, mint a néma lány, Kattrin dobszólóját Brecht: Kurá-zsi mama c. drámájában. A vers megjelent a Jelenkorban, az Universitas 68 antológiában, majd Sárközy István zene-szerző kórusművet komponált rá, megjelent kottában és le-mezen, Klotz Miklós németre is lefordította. Csak egy em-bernek nem tetszett, de annak nagyon nem: Spiró György, aki különben kedvelte a verseimet, ezt az egyet elrettentő példaként emlegette.

Egy 1971-es antológiát "üdvözöltem" Költő-invázió c. ver-semmel. Egy idézet: "Együtt került a zagyva / agyba / Mao és Dózsa". Ahogy Rubin Szilárd, a Központi Sajtószolgálat rovatvezetője utólag tájékoztatott, a verset nem a szerkesz-tőségben fogadtatta el, hanem egy kocsmában, miután le-itatta a főnökét. Mikor az illető a nyomtatott szöveget meg-látta, egyből kijózanodott, de akkor már késő volt.

Ha többé-kevésbé szakítottam is a napi politikával, a cen-zorok ezt nem hitték el nekem: Profán litánia c. szerelmes versemben /Lant 1994 ősz/ a bölcsészkar KISZ-titkár 1956 allegóriáját vélte felfedezni /ősz, romhalmaz és pol-gár együtt egy versben/, Óvárosi tér c. versem pedig Jé-kely Zoltán előtt évekig nem merte közölni senki, mert a prágai tavaszra vonatkoztatták /Confessio 1979/. A félelem nem volt alaptalan: Nagy Imre neve miatt a Tiszatáj, a prá-gai tavasz miatt a Forrás szerkesztőit menesztették. Egy ap

rilis 4-i verse nyomdahi csúszott: a Vörös Hadsereg nem "álom-napokat" hozott, mint az eredeti kéziratban, hanem "alom-napokat". Az elveszett ékezet után egy hétig nyomozott a pártközpont!

1958-1968, a Tüztánc és az Első Ének c. antológia megjelenése között tíz év alatt több nemzedék is összetorlódott. Az Első Énekbe Mezei András 15 verset kért tőlem, Kormos István négyet választott ki, Garai Gábor mindet kihagyta. A könyvbe 38 költő került be, őket 120 közül választották ki, de 300 körül lehetett a pályán lévő, újságokban, folyóiratokban publikáló fiatalok száma. 1969-ben /7-8-9. szám/ Az Új Írás foglalkozott a fiatal írók helyzetével, majd írókongresszust tartottak Lillafüreden. Ennek eredményeként megalakult a Fiatal Írók Munkaközössége /a mai JAK/, és 1971 januárjától megjelenik a Mozgó Világ c. folyóirat. Nyilvános megmérettetés /önálló kötetek kiadása, majd a kritikai- és közönség-visszhang mérlegelése/ helyett kijelöltek kb. 50 költőt és íróat alapítotagnak, a többiek pedig igyekeztek kiszorítani az irodalmi életből. Nemzedékem, a film nyomán elkeresztelt "nagy generáció" programversei: Kartal Zsuzsa: Vallomás az ifjúságról c. próza-verse és Szentmihályi Szabó Péter: Öregek futása c. verse. Indulásunk körülményeit híven ábrázolja Spiró György: Íróvá ütve c. esszéje a Mozgó Világban /1980 január/.

A Fiatal Írók Munkaközössége a "felnőtt" írószövetség előszobájának számított. De meddig fiatal egy fiatal költő? Erre nem ott kaptam választ, hanem telefonon Hajnal Gábornál: két kötetig. Így azután a rendszerváltásig fiatal költő maradtam, s mivel azóta is csak egy kötetem jelent meg /Kriszta könyve, 1995/, tulajdonképpen az vagyok ma is, 53 évesen, több kötetnyi kiadatlan művel a hátam mögött. De akkor fiatal költő a 74 éves Novotny Gergely is, akinek tavaly jelent meg első kötete /Novotny Gergely: Kortánc és litánia - A vándorköszörűs, Bp. 1998/.

Meghosszabbították vagy ellopták ifjúságunkat? Amikor fiatal költőként bemerészkedtem a Népszavánál Vaád Ferenchez, fel sem állt az íróasztalától, kéziratomat át sem vette. Kijelentette, hogyha versekre lesz szükségem, majd szól a régi elvtársaknak. De hasonló volt a fogadtatás a Látóhatárnál is: "van nekünk egy nyugdíjas költőnk, Fodor József". Major Ottó nemzedékét éppúgy szétverték, mint az enyémet, pedig közben évtizedek teltek el.

A megcsontosodott bürokrataknál nem rokonszenvesebbek a friss köpönyeforgatók! Egy szociográfus, a KISZ kezelméből klubigazgató megírta a saját klubja irodalmi szekciójának sikerét, és ezért felosztatta /ellentársaságot szervezett, majd tagrevíziót tartott/, a rendszerváltás idején viszont más partokat boldogított. Egy volt csak biztos: ahova ő belép, az a párt megbukik és feloszlik. Két választás - két párt. Nem tudom, a harmadik választáson hol tevékenykedett, de addigi pártjai megszűntével neki is új helyet kellett keresnie. Klubja azóta bezárt, oda nem térhet vissza.

"Minden tisztességes ember volt egyszer kommunista" - mondja Jochen Heinrich Böll: Biliárd fél tízkor c. regényében. Most, amikor a nálunk fridsiderszocializmusnak, nyugaton gulyáskommunizmusnak nevezett Kádár-rendszertől visszakanyarodunk a vadkapitalizmushoz, beigazolódik Madách tanítása: minden eszme megbukik, amint megvalósul a gyakorlatban, saját hívei járják le. Csak az csalódik, aki hisz valamiben. Ami Ádámnak tragédia, az Lucifernek ko-

média. Madách jelenében /London/ találjuk magunkat, megvalósult a társadalmi /falanszter/ és a technikai /ürréplés/ utópia. Mi jöhet még? A biológiai utópia, a Föld pusztulása, legfeljebb nem új jégkorszakkal /eszkimó-jelenet/, hanem felmelegedéssel, az antarktiszi jég elolvadásával, környezetszennyezéssel és túlnépesedéssel, utódaink 50 év múlva azért fognak könyörögni, amiért az eszkimó: "kevesebb ember legyen / S több foka." De azt már nem fogják szocialista hiánygazdaságnak nevezni!

Mi kedvez jobban a művészetnek: a puha diktatúra vagy a kemény demokrácia? A "boldog apokalipszis" /Hermann Broch/, a Monarchia vidám haláltánc pezgő szellemi életet hozott létre Bécsben, Prágában és Budapesten. "A 60-as években/ fellazult tételben" /Bereményi Géza/ - a kontrasztok ellenére is - jelentős irodalmi művek és filmek kerültek bemutatásra. A kemény demokrácia farkastörvényei szerint most a piac tölti be szabályzó szerepet, az értékmérés, értékteremtés a szponzorok, alapítványok feladata lenne, de az átfestett cégér alatt gyakran ugyanazok a jól ismert döntéshozók ülnek, immár nem élet és halál uraként, csak pénztárosként. Akkor egy párt volt, most több. Aki nem tartozik egyik irodalmi szekértáborhoz sem, azt vagy negligálják, vagy minden oldalról tüzelnek rá. "Magánbűnök, közérkölcök" - ez volt a címe egy Jancsó-filmnek. Némely családias folyóiratra és kiadóra ezt így alkalmazhatnánk: Magánvállalkozás - közpénzen.

A hatalom korrumpál. Hatalom és erkölcs, az állam írott és az istenek íratlan törvénye szembekerül Szophoklész Antigonéjában is, de ezt a konfliktust átéljük a mindennapi életben is. Lehet-e a rossz társadalomból kivonulni a jó természetbe? Lehet-e az államelhalási elméletet hirdetni egy rendőrállamban? A politika piszkos dolog, úri huncutság, legjobb kimaradni belőle, ezt tette a hol könyvtárba, hol óvodába zárkozó Weöres Sándor, ezt a verebek, coala-medvék és gombfoci-játszmák közé menekülő Tandori Dezső. És ezt tette, évezredekkel korábban, Catullus is.

Kartal Zsuzsát polgárpukkasztó bátorsága ragadta meg /Fohász. Így döntöttem c. kötet, Szépirodalmi, Bp. 1976/, másik versében viszont / Egy érdeklődés hiányában elmaradt klasszikafilológiai ismeretterjesztő előadás vázlata. Ugyanott/ Lesbia a botrányhős: részegen táncol a kocsmában, a szomorú Catullus és a dühöngő férj jelenlétében. "Utána" /mármint a közönség után/ "minden állat szomorú" - idézi a vers elején magyarul is, latinul is a költőt, ugyanez a kiégettség és csömör jelenik meg Petri György: Kivagy, Catullusom c. versében /Magyarázatok M. számára. Szépirodalmi, Bp. 1971/.

Petőfi: A magyar politikusokhoz c. versében a politikusok önteltségét ostromozza: "azt gondolják / Talán, hogy fontosabbak ők / Az emberiség mérlegén, mint / E haszontalan verselők?" Kartal Zsuzsa akaratlanul is válaszol a kérdésre, amikor a férj kiletét magyarázza: "Metellus-szenátor Catullus korából- /vad dühében bezáratta a kocsmát", azaz nem Julius Caesar, hanem Catullus korából szenátor; az utókor számára nem politikusként érdekes, hanem a Catullus által megénekelte Lesbia férjeként.

A férj szerepe egy szerelmi háromszögben egyébként is hálatlan. A házastársi hűség a felbukkanó harmadik szemében nem erény, hanem bosszantó akadály, ahogy Rimay János is megfogalmazta:

"Valjon s de mi haszon,
Ha mely ékes asszony
Szépségét úgy kéméli?
Hogy minden ő hasznát,
Kit szép termete ad,
Csak egy dög férje éli?"

Mit tudunk Lili Brik férjéről, Lédáéről vagy akár József Attila Ódája múzsájának orvos férjéről? Számunkra a mű a fontos, ennek megértése a cél, még akkor is, ha a költőnek ez nem cél, hanem eszköz volt, a szerelmes vers többnyire a hódítás eszköze.

Amikor a Hívogató c. versciklusomban emlegetett első szerelmem, Kati /nem tévesztendő össze Tinkával/ nem viszonozta érzelmeimet, éppen Petőfi: A hóhér kötele c. vadromantikus regénye volt az egyetemi kötelező olvasmány. A szemináriumvezető dr. Molnár Ferenc tanár megkérdezte a véleményünket, a többiek versengve sorolták a válságkor-szakbeli mű hibáit, én voltam az egyetlen, akinek tetszett, otthon szinte habzsoltam a könyvet. A tanár megértett, mert sajnálkozva jegyezte meg: El tudom képzelni, milyen lelki állapotban lehet. -

Ilyen lelkiállapotban írtam a Halottpénz az elfeledettnék c. ciklust, benne a Szederjes az arcod c. verssel, aminek a befejezése Catullus: Gyűlölök és szeretek c. epigrammájára utal.

Catullus életét teljesen betöltötte Lesbia: hol járt, milyen ruhát, milyen frizurát viselt, kivel csalta meg - az egész világból nem érdekelt más. Hasonlót éltem meg én is - a szerelmi háromszöget is belcélva - Kriszta iránti rajongásomban: mindent megfigyeltem, lejegyeztem, kötetem lírai napló is. Catullust ekkor már nem hőbortos különecnek tartottam, hanem példaképemnek, mesteremnek. Dehát hogyan is változtathatnám meg a világot, ha a saját életemet sem sikerült?

Rudnai Gábor

versei

Szederjes az arcod

Szederjes az arcod, mint a halotté,
hullafoltokkal szór be az árnyék,
fekszel lepedőn, lepedőbe csavarva,
fölkötött gyertyacsonk, megalvad a faggyú.
Pikkelyes háztetők sora kúszi elötted,
éhes, sziszegő kapualjak.
Szederjes az arcod, mint a halotté,
foltos az ágy és foltos vagy magad is.
Puha perselyed nyílik-csukódik.

Szeretni nem,
gyűlölni megtanítottál.

Rejtelmes virágének

Nagy barna szemében félelem és bizalom,
ovális arcát szőke rövid haj kerekíti,
fény leánya, napraforgó, bizony, követem én is,
titkos napimádó, immár nem a napot,
csupán visszfényét: másfél éve az ő
örömét, bánatát, minden mozdulaltát.

Rejtjeles távirat

K mint kedvesem
/Kicsodája az úrnak?/
R mint régóta
/Reggel óta?
Régebben? Másfél éve?/
I mint imádlak
/Irigylem!/
Sz mint szeretlek
/Szereti vagy csak szeretné?/
T mint távirat
/Tévirat?
Türelem?
Téboly?/
A mint akrosztichon
/Anakreon?
Anakronizmus?/

- Én nem labdázom a szerelemmel,
catullusi hűség hűtlen Lesbiámhoz,
még ha meggyűlöl is, szeretem.

* Catullus, Gaius Valerius latin nyelven író római költő volt. /Verona i.e. 87 - Róma, 54/ Az alexandriai költészetet utánozva művészién kidolgozott lírai verseket hagyott hátra. /p. Péleusz és Thétis lakodalma/ Ezek a költemények többek között Lesbia iránt érzett szerelme naplóját adják. /Lesbia nővére volt Clodius néptribunusnak, Ciceró ellenfelének/ Catullus poeta doctus (tudós költő) volt, verseit a szigorú formai fegyelem, a virtuóz csiszoltság és a nyílt közvetlenség jellemzi. A végletes érzelmek páratlanul őszinte kifejezése ókori költészetét világirodalmi rangra emeli.

szerk.

Németh Erzsébet

Nyár

Fehér csipkeblúzt öltött a jázmin,
bársony ruhás rózsaszőnyeg körtánca lebeg.

Karcsú reggelek testén
aranyló álmok fénylenek.

Fizessen elő a Lantra! Egy évre postaköltséggel együtt mindössze 400 Ft. Az előfizetési díjat postautalványon a szerkesztőség címére kell elküldeni. Lapunk nem nyereséges kiadvány, ezért a közölt művekért szerzői jogdíjat nem fizetünk. Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

Fiatal, tehetséges szerzők színvonalas frásait várjuk, egy bemutatkozó levél kíséretében!

LANT

A TINÓDI KLUB IRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztő: Németh Dezső
Olvasószerkesztő: Németh Erzsébet

Szerkesztőség: 1211 Budapest
Ady Endre út 5. III/10.
Telefon: 277 7196
Telefon/fax: 277 5309

Kiadja a Tinódi Klub
Felelős kiadó: Németh Dezső
Szerkesztés-tördelés, sokszorosítás a Tinódi Klub munkája

ISSN 0865-8633

Németh Erzsébet

Talány

Visszavár-e még a falu,
rám ismerne-e a rét?
Ahol csikó-álmainknak
hajtottuk vad szekérét.

Elmondaná-e a hajnal
milyen csodát hoz a Nap,
s miért fut el úgy az élet,
mint a puli-pillanat?

Megérzi-e még az alkony,
a fehér arcú vén akác,
gyerekkori titkaimat
s felnőttkorom illatát?

Duna-vers

Folyók hercege,
te hatalmas,
izmos és erős!
Utad
a meghajszolt időben
hol lassú,
hol sietős...

Temető vagy és Élet,
szelíd anya-karral partot ölelő.
Szolgálsz és szolgálid vagyunk,
te hűségben hűtlen szerető.

Hány ember sorsát
rejtí a titkod?
Hány titkod őrizi
az emberiség?
Törvényünk
törvényed lesz-e,
vagy a te törvényed
lesz majd a miénk?

Kovács István József

Temetőben

Korhadó kopjafák,
horpadó sírhalmok,
fa és kőkeresztek,
a süppedő múltban
elsüllyednek mind-mind
a fájdalemek, (s) a szerelmek.